

Kitap İncelemesi

Bellek ve Bilinç: “Şimdi, Burada, Halikarnassos’ta” Lirik Bir Şair

Emrah Pelvanoğlu*

Hilmi Yavuz, *Lirik Defterler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2018.

Hilmi Yavuz 82 yaşında. Şair. Çok değerli başka sıfatları da var elbet Hilmi Yavuz’un, ama başka herhangi birini önüne koymayacak kadar şairdir. Sık sık yaşamı ile şiiri arasında türlü benzeşimler kurarak yapar bunu. 2018 başında yayımlanan *Lirik Defterler*’in son pasajında, “Lirik-olan tını kötülüklerden arındırır. Ben lirik olan her ne ise onunla yaşamayı yeğledim” der mesela. Hilmi Yavuz yirmi yıldır yaşlılığını yazdığı defterleri yayımlıyor aralıklarla. Çok özgün bulduğum ve benzerini bilmediğim için de doğrudan “yaşlılık yazıları” diyeceğim bu defterlerde Yavuz, birçok şeyi birden yapmaya çalışır. Tarihe tanıklık eden geçmiş zaman anlatıları değildir bu yazılar; onu *Ceviz Sandıktaki Anılar*’da yaptı, sohbetlerinde yapmaya da devam ediyor bol bol. Anımsamak, evet yaşamın büyük bir metaforu hâline gelir; kısıtlı yaşlılığın “şimdi ve burada”sı, varoluşu yazıyla çözer ve dolu bellek, yazıdaki (ve Halikarnassos’ta, yazdaki) özgünün her yerinde filiz verir. Hatta kendisinden sonra bile, dostların tahayyülünde bu filizlerin köklenmesini ister şair. Ancak Hilmi Yavuz, “Belleğimim ben! Ya da başka bir şey değilim belleğimden” dese de, defterlerdeki yaşlılık yazıları esasen bilinç problemleri ile örülüdür; fenomenolojiye, psikanalize, teolojiye, tasavvufa ve her seferinde şiire dair türlü sorunsalların izleri düşer yazılara. Anılar, geçmiş ya da bellek, şairin meselelerine, tartışmak istediği konulara malzeme olmak için vardır. Nostalji, yaşlılık yazılarının motivasyonu değildir. Bu malzeme olma durumu, *Geçmiş Yaz Defterleri*’nin 31 Ağustos tarihli pasajında çok net görülür. “Anımsamayı demiyorum (demiştim)” diye başlayan pasaj boyunca şair, bir nevi bellek deposu olarak kullandığı defterlerinde, nasıl “her şeyi” bulabildiğini anlatır. “Her günü bütün ayrıntılarıyla yazı’ya dönüştürüyorum ve her gün önceki yıllardan hangisinde o gün ne yaptığımı anımsamak istiyorsam, o günkü sayfaya bakıyor ve anımsıyorum”. Benim yaşlılık yazıları olarak tanımladığım, yayımlanmış defterlerde böyle bir malzeme bolluğu yok ama bu değerli deponun orada bir yerde olduğunu bilmek de

* Yrd. Doç. Dr. Yeditepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Programı
emrahp@gmail.com

önemli. Yayımlanmış defterler Hilmi Yavuz'un zamanla ve zamanı kat eden şairin yaşama kurduğu ilişkiyi, nostaljiye yüz vermeden nasıl işlediğini gösteriyor. Ancak özellikle *Lirik Defterler'*de, özlemle anılan annenin kalbe işlemiş Arapçasından, kimi çocukluk anılarının "geçti" denilen hayalinden sızan şeyin nostalji olmadığını söylemek de zor gibi.

1998 yılında, şairin 60'lı yaşlarının başlarında yayımlanan *Geçmiş Yaz Defterleri'*nin sonuna doğru, "başka bir gün"de yazılmış, kısa bir tür tartışması da var bu defterlere dair: "Bu yazdıklarım nedir? Günlük mü, felsefe mi, anı mı? diye soruyor Yavuz, "Hepsi ve hiçbiri!" diye ekleyerek. Yılın verilmediği ama takvim günlerinin Temmuz, Ağustos, Eylül, Ekim en son Mayıs ayında işaretlendiği; çoğu pasajda Mozart, Moustaki ve Kenny G.'nin müzikleriyle mekânı doldurduğu; öznenin hem kendine, hem de içinde var olduğu dünyaya yöneldiği *Geçmiş Yaz Defterleri'*nin sonuna doğru zaman, basitçe bulanıklaşır. Kitabın son pasajlarındaki yaz günleri, takvimden ve tarihten iyice uzaklaşarak zamanı, günlerden bir gün hâline getirir. 2005 yılında yayımlanan *Bulanık Defterler'*de ise günleri takip etmeyi hepten bırakıp, düşüncelerin ve anıların ayırdına yönelir şair. Yaşlılığın başat bir mesele olmadığı; ilk gençlikten, çocukluktan, geçip gitmiş ve bir daha yaşanmayacak zamanlardan ayrı ve başka olmayı açıklayan hazır bir çerçeve olarak verildiği *Geçmiş Yaz Defterleri'*nin aksine, *Bulanık Defterler'*de yaşlılık, öznenin varoluşsal sorunlarından biri, onun şimdi ve buradalığına dayatılmış toplumsal sınırların en önemli emaresidir. 70 yaş arifesindeki *Bulanık Defterler,* "güzün defteri" ile biter ve okura, yaprakları hastalıklı bir sarıyla sararmış bu defterin geriye doğru okunmasını salık verir; "orada, güneş sarısı diriminde yazılmış günler bulacaksınız. Son sayfalara düşen bulanıklık yoktur onlarda. Göreceksin" diyerek.

*Lirik Defterler'*de ise yaşlılık, "atık" olarak görülen dünyanın, sınırlarda yaşanmasıdır. Sınır hem hem bedensel kısıtlılığın ("Do I dare to eat a peach?"), hem de bir nevi aşknlığın göstergesidir. Atık ise, tüketerek canına okuduğumuz dünyaya, türümüzün biricik habitatına karşı işlediğimiz acımasız suçların metaforu değil burada. Bunu kendisi de (burada Baudrillard'ın "çöp bidonu uygarlığı" ile ama illâ ki dolayımlyarak,) yazıyor zaten: "özdeksel dünyanın atıklarını kastetmiyorum elbet"... Hilmi Yavuz'da doğanın bütünlüğünün bozulmasına karşı bir tepki yok değildir. *Geçmiş Yaz Defterleri'*nde izleye durduğu Bodrum dağlarına üşüşen "akbaba evler"den, sükûneti bozan türlü inşaattan, kendisine "dirim" bağışlayan küçük tarlayı kirletmiş plastik poşet ve şişelerden hazzetmez elbet, yazar da bunları... Ama bütün bunlar Hilmi Yavuz'la, onun dünyayı beş-duyu ile birden kavrayan ve

doluluk dediği, kendisi için kültür üreten Narkissos yaşantısı ile ilgilidir. Bütün Hilmi Yavuz külliyatı ekolojik bir duyarlığa neredeyse kapalıdır.

“Atık”, Tanpınar’ın “zaman artığı” dediği, nesnelere, kişilerde ya da bir oluş dahilinde yakalanmış (Tanpınar külçelenmiş de der) bazı anlarla ya da Proustvari bellek tetikleyicileri ya da Benjamin’in tarih meleğinin uzaklaşırken ve tam da uzaklaştığı için yarattığı fırtınanın yıkıntıları ile de çok ilgili değildir. Hepsinde de “devam” imkânsızdır ve ancak geriye doğru bakarken, özne marifetiyle tutuşmuş bir “an”da, geçici olarak var olabilir. Yavuz içinse atık bir “geri-kazanım” nesnesidir. “Özdeksel alanda modern teknolojinin olanaklı kıldığını, tinsel alanda gelenek-olan’ın geri-kazanımı olanaklı kılar.” Şiirin de atıklarla yapıldığını iddia eder. Buradaki gelenek yorumu, Tanpınar, Proust ya da Benjamin’de, geçicilik ve ele geçmezlikle malul olan atığı, Nietzscheci “bengi-dönüş” ile öznenin tekamülüne hasredilmiş bir malzemeye çevirir. *Lirik Defterler*’de Hilmi Yavuz, sınırları salt hayal ederek, nesnesiz bir edim yoluyla aşmayı, şiir yoluyla verili olanı rastgelelikle tersyüz etmeyi düşünür. “Şair, bu rastgelelikten çıkarır şiirini...” ve dahası şairle şair olmayan arasındaki sınırı da buraya koyar. Diyebiliriz ki “atık dünya”, şairin bengi-dönüş alanıdır ve Hilmi Yavuz kendi şairliğinde geri-kazanım yoluyla trajik “übermensch”i tecrübe eder. “Bunu yapıyorum ben: ‘Hüznü’, Osmanlı şiirinden geri-kazanmaya çalışıyorum.”

Bütün bunlar “şimdi ve burada” ama illâki Halikarnassos’ta olur. Yaz güneşinin özgür bıraktığı sözcükler, Hilmi Yavuz’u şiir yazarak üstesinden geldiği dünyanın, kültür yoluyla aşığı ölümlü doğanın sınırlarına götürür. 82 yaşında, lirik bir şair Hilmi Yavuz; Türkçenin imkânları da onun söyleyişiyedir...

Kaynaklar

Yavuz, Hilmi. *Geçmiş Yaz Defterleri, Bulanık Defterler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013.

Yavuz, Hilmi. *Lirik Defterler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2018.